

KUSTBON

Nr 2 Årgång 31

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Juni 1974

Nibondas gård. Odensholm 1926.

Foto Sven Rabe

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Viktor Aman*

Redaktionssekreterare: *Maria Broman*

I redaktionen: *Joh. Hammerman, Alf Heldring,
Alex. Samberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1974 med fyra nummer

Prenumerationspris 1974 24 kronor

Annonspris: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1974 • Svenska Tryckcentralen AB

Innehåll

En estlandssvensk konstnär av <i>M. Appelblom</i>	3
Om Estlands befolkningsstatistik, <i>anm av P. W.</i> . . .	4
Rågöborna av <i>A. Stahl, E. Luther, A. Enggrön, E. Roosman</i> och <i>I. A—n</i>	5—13
Avlidna	4 och 14
Bemärkelsedagar	15

Äiana,

Rågöarna bildade ett samhälle för sig (ingående beskrivet i P. Söderbäcks bok "Rågöborna", Stockholm 1940). Om detta samhälles upplösning och om rågöbornas väg fram till nya hem i Sverige handlar några artiklar i detta nummer av Kustbon. I två större grupper (och några mindre) skedde överflyttningen till Sverige, skildrad av ett par författare. Bosättningen i det nya hemlandet belyses av berättelser och av statistiska uppgifter. — Ingeborg Andersen har samlat materialet.

Rickulbor!

Nu måste vi få hjälp att samla in gamla fotografier från Rickul för S.O.V.-arkivet, åt efterkommande släkten.

Det är ingen tid att förlora. Det är stor brist på fotografier från arbetslivet, bilder med människor i arbete, bilder från situationer i kampen för brödfödan.

Vi samlar även på dokument, t.ex. "stälskart".

ESTLANDSSVENSK HEMBYGDSDAG

— den 29:e i Sverige —

hålls söndagen den 18 augusti 1974
i Björknäspaviljongen, Herrgårn, Klinten,
Värmdö.

Samling från kl 10. Programmet börjar kl 11.

Dagens motto: Folkskolan i Svenskbygden.
Kortare anföranden av flera folkskollärare.
Huvudanförande av Calle Blees.
Rågöbornas folkdanslag.
Lotteri.

Inträdesavgift, som omfattar lokalhyra, kaffe
och servisavgift samt för barn saft, bröd och
småkakor:

vuxna kr 15:—

barn " 8:—

Buffé med läskedrycker, öl och smörgåsar.

Som vanligt är alla hjärtligt
v ä l k o m n a.

Styrelsen för

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Allmänna kommunikationer:

Bussar från Slussen i anslutning till tunnelbanan.

30 år med

Estlandssvenskarnas Kristna Förening

Högtidsmöte — samkväm söndagen 15 sept.
1974 kl 14 i Immanuelskyrkan, Kungstensg. 17,
Stockholm.

Medverkande: Arthur Johanson
Gustav Kolm
Elmar Nyman
Birger Westerberg
m fl

Kartorna behöver vi för att utarbete bykartor i
skala för skilda byar i Rickul.

"Perekonnaseisu-tunnistus" behöver vi för
släktforskningen.

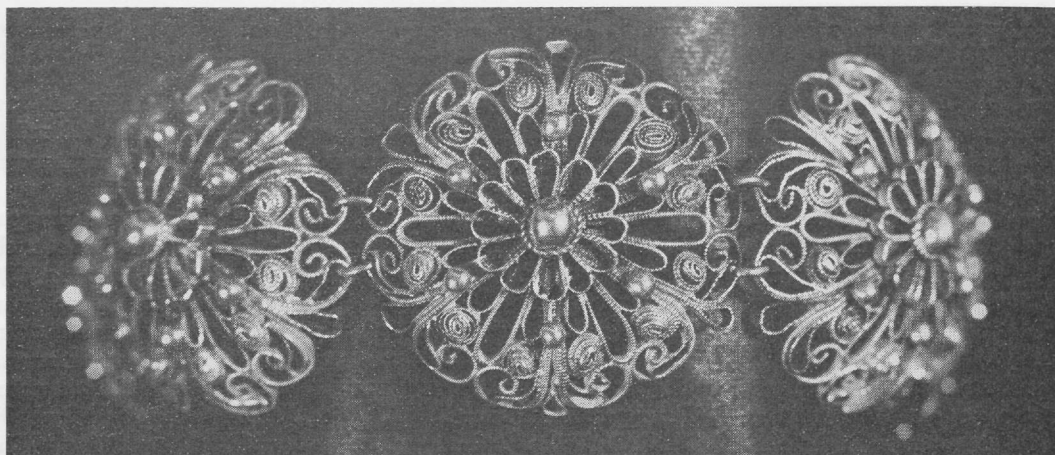
Mycket har anförtratts oss, mycket finns sä-
kert kvar i era gömmor.

Bilderna avfotograferas, därefter sändes de
tillbaka. Om bilderna måste vi givetvis genom
anteckningar få veta när de äro tagna, var —
och gärna vilka som finns med på kortet.

Var vänliga kontakta Bygderåden för Rickul:

Ingvald Dyrberg
Klasrovägen 14
191 49 Sollentuna
Tel. 35 05 73

Manfred Hamberg
Rusthällarvägen 67
121 60 Johanneshov
Tel. 48 43 65

Jag vill här
presentera

en estlandssvensk konstnär,

som beklagligtvis är föga känd hos en bredare publik. Konstnären är Edith Holm/Svensson. Hon har framförallt gjort sig bemärkt genom sina filigran-arbeten i form av smycken i silver — alla rent hantverk i motsats till liknande arbeten, delvis maskingjorda, i Portugal och Italien. Då nu hantverket tydligen är i utdöende i Reval, tycker jag att hon behöver en presentation.

I Reval fanns under Estlands självständighetstid en konstskola, som saknade motsvarighet i Europa. Skolan hette "Kunsttööstuskool" och var närmast att likna vid konstfackskolan i Stockholm. I denna skola fanns möjlighet att ta studentexamen kombinerad med konstnärsdiplom, om man läste alla förekommande ämnen. Skolan var 6-årig med 9—10 timmars skoldag och drevs av en bror till president K. Päts. Rektor Päts' bägge döttrar var också elever i skolan.

Duktiga elever kunde erhålla stipendier. En av stipendiaterna var Edith Holm. Hon avslutade sina studier 1932 med studentexamen och konstnärsdiplom. Hennes specialiteter var filigran- och emalj arbeten samt porslinsmålning.

Efter utbildningen började hon arbeta på en ateljé, som förestods av rektor Päts' döttrar. Där komponerades och tillverkades smycken helt för hand på beställning av kunder med höga anspråk. — Som medlem i "De ungas konstnärsförening" deltog hon i världsutställningen i Paris 1933—34 med smycken, som gav Estland en bronsmedalj i konsthantverk.

När Edith Holm/Svensson kom till Sverige 1939, var hon först verksam som guldsmed. De smycken hon komponerade fick god åtgång. Många smycken tillverkades på fritid på beställning av privata kunder. Hon utförde även en hel del porslinsmålning på beställning.

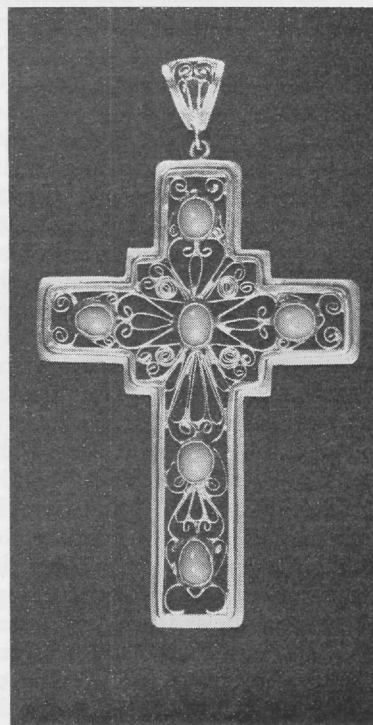
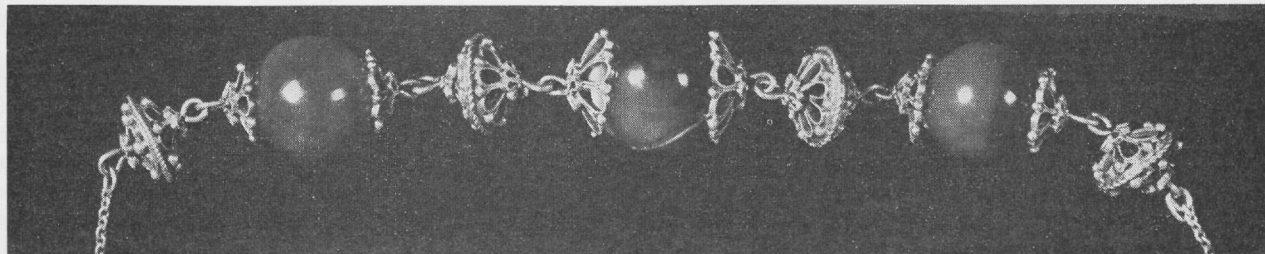

Foto
Nils Lagman

Edith Holm/Svensson är en mångsidig konstnär. Förutom guldsmede har hon också lärt sig ciselering vid konstfack i Stockholm. Dessutom har hon ägnat sig åt oljemålning, akvarell och pastell. En del av dessa verk har utställts och fått positiv kritik. Tyvärr har hon nästan hela tiden varit tvungen att försörja sig inom andra yrken och ej haft möjlighet att — som hennes högsta önskan varit — helt ägna sig åt konsten.

Marta Holm/Appelblom

Ett verk om Estlands befolkningsstatistik

1973 utkom på förlaget "EESTI RAAMAT" under den sovjet-estniska vetenskapsakademiens egid en 297 tättryckta sidor omfattande undersökning betitlad "Eestimaa Talurahvas Hingeloenduste Andmeil (1782—1858)". Författare är Sulev Vahtre.

Författaren har utnyttjat alla landsbygdsförsamlingar i det dåvarande estniska guvernementet för en demografisk undersökning. Alla svenska eller delvis svenska socknar kommer sålunda med undantagandes Runö.

Första kapitlet ger en överblick över tidigare forskning. A. W. Hupel med sina "Topographische Nachrichten" var den förste som försökt kritiskt värdera det material som de s.k. själarevisionerna erbjöd. Under den "borgerligt-estniska" epoken utträttades ett värdefullt ordningsarbete. Sedermera har man utforskat källorna efter den marxistisk-leninistiska metodologien.

Andra kapitlet behandlar de legislativa grundvalarna för den på godsens överlätna befolkningsstatistiken och hur den organiserades. Ända till Katarinas dagar nöjde man sig med hakerevisioner, ehuru man i det egentliga Ryssland haft tre "själarevisioner" dessförinnan. Författaren vet måhända ej, att det på flera håll fanns *kyrkböcker* redan under den svenska tiden, bl.a. en särskilt värdefull sådan för Nuckö församling. Denna stannade i Estland vid svenskarnas överflyttning till moderlandet. Finns den i behåll? Världslig befolkningsstatistik från det svenska Baltikum finns det gott om i Kammararkivet, Riksarkivet, Stockholm. Materialet från rysstiden ligger i Centralarkivet, Tartu. Befolkningsstatistiken är av växlande värde, ibland ganska slarvig. Den upphörde i denna form 1850.

Tredje kapitlet behandlar invånarantalet bland bönderna och dess fördelning på kön. För svenskbygden meddelas följande siffror: Ormsö — 834 män, 910 kvinnor, Nuckö-Hapsals församling — 1638 män, 1669 kvinnor fördelade på Rickul, Dirslet, som sedan lades under Klottarp, Nyby, Sutlep, Bisholm, Pasklep, Klottarp (inberäknat Leediküla i Viru-Nigula), Lyckholm, Birkas, Kolnäs, Skottanäs och Nuckö prästgård. Till Nyby (Uuemõis) skall också Odensholm ha räknats. Men därmed förstås hos förf. det gamla biskopsgodset Neuenhof, varför min översättning Nyby nog är missvisande. Siffrorna för de senare revisionerna ger jag för män och kvinnor sammanlagt. Det blir för Ormsö 1409, 1571, 1723, 1771 och 1778 personer. För Nuckö 2949, 2860, 2413, 3637 och 3785 människor. 1811 års revision överhoppas, därför att då blott männen räknades.

Från Kors kan nämnas Vippal, som 1782 hade 484 män och 467 kvinnor. Redan nästa revision visar majoritet för kvinnorna. Den sista revisionen upptar 1169 människor. Rågö upptas för sig först 1815 och skall då (Stora och Lilla R. tillsammans) ha haft 479 invånare. Sedan skiljes de båda öarna åt och siffrorna blir för Stora R. 256, 242 och 228 personer, för Lilla R. 211, 181 och 177. Det kronan tillhöriga Nargö hörde till Keila (i kyrkligt avseende till resp. Mikael- och Helgeandsförsamlingarna beroende på svensk eller estnisk nationalitet). Där levde blott 22 män och 30 kvinnor 1782. Sedan steg antalet till 62, 96, 143, 155

och 188 personer. I Kärddla på Dagö uppgav sig 1809 majoriteteten som svensk (149 män, 153 kvinnor) men flyttade sommaren 1810 bort, mest till Ormsö.

I fjärde kapitlet omräknas de absoluta talen till indextal. I det femte uträknas proportionen mellan könen, i det sjätte förhållandet mellan olika åldersstadiet, varvid förf. inskränkt sig till några församlingar i Virumaa. Det sjunde kapitlet avhandlar bondebefolkningens sociala sammansättning: bönder, drängar, backstugusittare och herrgårdsanställda. Det åttonde kapitlet försöker fastställa de väsentliga orsaker och faktorer, som bestämt och haft inflytande på bondfolkets demografiska utveckling. Här har det kyrkliga materialet varit till stor hjälp, ty genom detta har man fått reda på antalet giftermål, födslar, dödsfall och dödfödda.

Ryska och tyska sammanfattningar jämte utförlig källförteckning, person- och ortnamnsregister avslutar det grundliga arbetet.

P. W.

Överste Flodström död

En god kännare av Estland och estlandssvenskarna, f. militärattachén, överste Engelbrekt Flodström, Stockholm, har avlidit i en ålder av 77 år. Han var under åren 1931—32 biträdande militärattaché vid beskickningarna i Reval och Riga och senare militärattaché i Moskva.

Den nära två meter långa översten var född i Falun och klasskamrat med framlidne redaktören Harald Dikman, som arbetade under många år i Estland och Lettland som korrespondent till svenska tidningar. De båda skolkamraterna hade rika tillfällen att samarbeta för att sprida kunskap om förhållandena där borta.

När vi 1931 gjorde en ingående reportageresa genom Estland sammanträffade vi tack vare konsul Lill i Dorpat, och denne ställde sin bil och chaufför till förfogande, så att vi fick se det lilla landet mellan Östersjöns böljor och taggträdshindren mot Sovjet. Det var en mycket instruktiv färd, och den nu avlidne översten var en frisk kunskapskälla att ösa ur.

Frid över hans minne!

ALLAN INGELSON

Transporter och flyttningar

utföres till humana priser

av

Nils B. Ekström Transport AB

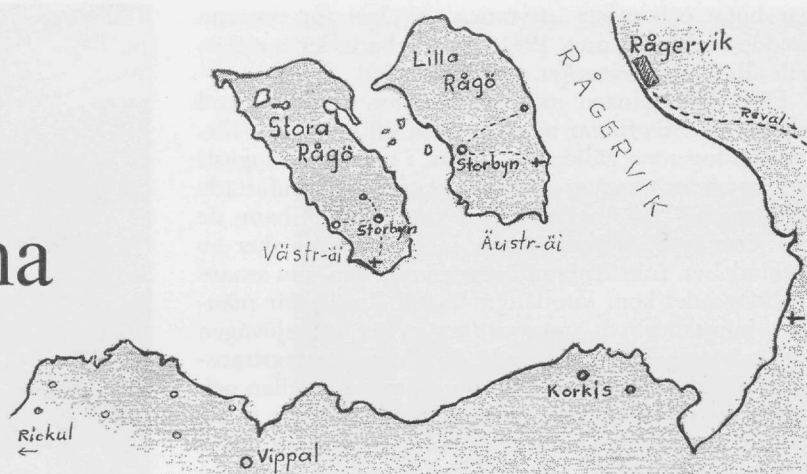
Vikingagatan 26

Innehavare: Johannes Lorentz från Runö

Tel.: 31 80 49 el. 32 37 16

Anton Stahl

De sista åren på Rågöarna

Det var året 1939, början till de hemska krigshändelserna i Europa. Det var året då Ribbentrop—Molotov-pakten slöts i Moskva mellan Tyskland och Ryssland, som möjliggjorde Tysklands anfall på Polen och en uppdelning av landet mellan Tyskland och Ryssland. Enligt samma överenskommelse lämnades Ryssland fria händer till de Baltiska staterna Estland, Lettland och Litauen. I oktober samma år träffades en överenskommelse mellan den ryska och den estniska regeringen om upplåtande av militära baser på estniskt territorium, och på grund av Rysslands stora militära överlägsenhet var allt motstånd otänkbart.

Bland de områden som arrenderades till ryssarna var Packerort-halvön och Rågöarna. I slutet av oktober infann sig ryska marina enheter på redan mellan Lilla Rågö och Rågervik (Paldiski), i hamnen landsattes militärer, manskap och material från ett transportfartyg, "Belo-ostrov", och några dagar senare fanns det militär på båda öarna. På Stora Rågön skedde den första landsättningen på norra sidan av ön vid Balgkroken, varifrån de sedan flyttade längre söderut till Bisagjärd- och Mokid-åkern. För manskapet byggdes kaserner och förråd på Skåtagjärd-backarna vid Börsmisjarna och i Bigjärd-åkern nära Åsbyn och på Mokullen var ett luftvärnsbatteri uppsatt.

Även på Lilla Rågö togs först norra delen, Bjärbane, Vörstan och Gal-åkra, i besittning.

Detta var inte första gången i Öarnas månghundraåriga historia som Rågöarna användes som förläggning för rysk militär eller krigsfångar. Första gången var på 1700-talet, när det stora dammbygget på Lilla Rågö var igång, som pågick några år (enligt folksägnet 7 år) och inte kunde fullföljas. Andra gången i samband med Krimkriget, när engelska krigsfartyg blockerade den baltiska kusten; därom bär ända in i våra dagar vittne kulhålen i firman Kalks av kalksten uppförda fastighet i Rågervik.

Under första världskriget 1914—1918 pågick en kraftig förstärkning av kustförsvaret med uppsättandet av batterier vid Bjärudden på Lilla ön. Baracker för manskap och befäl uppfördes även därstädes; detta var åren 1916—1918. Det sistnämnda året sprängdes anläggningarna av marinsoldaterna, som var stationerade där och nu gav sig iväg. Sprängningen skedde i februari.

Nu när militären var borta ifrån öarna kunde folket leva sitt eget liv med arbete på sitt lilla jordbruk och fiske, som gav folket en god utkomst.

Så kom då år 1939, året då allt skulle förändras. Folket blev uppsagt till avflyttning till den 1 maj 1940. På hösten 1939 kom värderingsmän bestående av rysk och estnisk militär som utförde taxeringen av all bostadsbebyggelse, och pengarna skulle utbetalas av Estniska Riksbanken i Reval, men många av gårdsägarna, som inte var framme i tid fick ingen ersättning för sin jord. I och med att Estland 1940 inlemades som delstat i Sovjetunionen var inte jorden salubar, men för husen fick alla betalt.

Våren 1940 var avflyttningen av folket från Rågöarna i stort genomförd; jord och bostäder hade övertagits av ryssarna, lösegendom och djur hade överfraktats till fastlandet. Ett undantag gjordes av basmyndigheterna, då de beviljade folket att komma tillbaka och skörda rågen.

När avflyttningsorder erhöles, blev det svår förstämning bland folket. Vart skulle man ta vägen? Djuren måste säljas, men det blev mycket låga priser; man fick vara belåten, om det fanns någon som ville köpa dem. Frågan var även: Vart skulle alla familjerna ta vägen, var skulle de få bostäder?

På grund av folkets, i grannkommunerna på fastlands-sidan, förståelse för rågöbornas svåra ställning kunde även bostadsbekymren ordnas, men det nya bostadsområdet sträckte sig från Korkis i öster till Rickul i väster.

År 1940 på hösten fick 110 rågöbor tillstånd att överflytta till Sverige; därav var 34 st från Stora ön och resten från Lilla. Återstoden av folket fick, som man sade, vänta och se.

För de rågöbor som fått sina boplatser i Vippal, fanns möjligheter att arbeta vid ryska militära befästningsarbeten på Petsudden. Detta arbete upphörde vid krigets utbrott mellan Tyskland och Ryssland sommaren 1941; då blev det andra arbeten. Folk utkommenderades till befästningsarbeten till Vasalem, Pöllküla, Vanaveski; alla mellan 16 och 50 år, kvinnor som män skulle vara med. Arbetet bestod i att gräva tank- och skyttegravar. Detta arbete slutade i slutet av augusti månad, när tyskarna var mycket nära det ryska basområdet på Packerort-halvön och Rågöarna

var hotat och måste utrymmas. Avtåget för ryssarna skedde i slutet av aug. 1941, då alla batterier sprängts och alla bostadsbaracker stuckits i brand.

Före utrymningen av Estland hann ryssarna med ett par mobiliseringar av unga män till militären; första kontingenten gällde 20—35 år, i mitten av augusti och en andra omgång ett par veckor senare omfattade åldrarna 35—45 år. Den första kontingenten hann de per järnväg få bortom Narva, innan tyskarna skar av förbindelsen från Estland österut, men den som senare mobiliserades kom inte längre än till Reval, där männen inlastades på transportfartyg för att sjövägen transporterats till Leningrad. Av denna fartygstransport blev dock inget, ty här kom tyskarna emellan och hindrade avfärden, och de mobiliserade kunde ta sig iland och återvända till sina hemtrakter. Några dagar senare väcktes folket i kustbygden av häftiga explosioner och eldsvådor i Rågervik och på Rågöarna; då förstod folket att ryssarna gett sig iväg.

Det fanns en längtan och ett hopp, som inte hade slocknat hos folket, att ännu en gång få återkomma till sina hem på öarna. Sakta började vandrigen tillbaka. Man tog det lite försiktigt i början, man var inte säker på tyskarnas inställning till rågöbornas återflyttning till sina hem, men när tillstånd erhållits av tyska kommandanten i Rågervik, då var det bara att flytta tillbaka till de gamla hemmen och inrätta sig där så gott det gick. Rätt så mycket var ju förstört, endel av husen var rivna eller brända, men eftersom under tiden endel rågöbor hade flyttat till Sverige, var det några boningshus som stod tomma, så att av det återvändande rågöfolket från fastlandsvistelsen behövde ingen bli utan bostad. Mycket var ju inte såsom när man lämnat hemmen ett år tidigare, en hel del behövde tillses och repareras, men när viljan är god går allting lättare.

De flesta av de återvändande familjerna hade ett eller ett par djur med sig; till dem skulle skaffas foder och det var man tvungen att klara, det gick det med. Bränsle till vintern behövdes likaså.

Och folket levde med förhoppningen, att flyttningstiden skulle vara förbi. Detta var sensommaren 1941.

Så kom året 1942. Lantbruket kom smått igång, men det saknades dragare på de flesta gårdarna, man fick låna av varandra, och på så sätt kunde knappt en fjärdedel av jorden brukas och besås. Visserligen kom under sommaren en del hjälp ifrån Sverige, en traktor, gengasdriven, och endel andra jordbruksredskap. Även några båtmotorer kom till Rågöarna; de var mycket välkomna, ty nu kunde fisket komma fortare igång.

Senare skulle de flesta motorerna i flyktningbåtar komma tillbaka till Sverige, men det var först året därpå, 1943 på hösten.

De första glada förhoppningarna byttes så småningom i förstämning. Från krigsfronten kom dåliga tidender, den stora smällen vid Stalingrad bekräftade farhågorna att tyskarna inte i längden skulle kunna behålla Estland och de andra Baltiska länderna. För oss rågöbor skulle det bli ett nytt uppbrott, men vart? Folket trodde ju på en överflyttning till Sverige, men kunde det bli möjligt? Visserligen pågick förhandlingar mellan tyska och svenska myndigheter angående överflyttningen till Sverige, och folket ville gärna tro på utfästelser från högre håll, att rågöfolket inte

skulle bli kvarlämnat, om ryssarna skulle komma tillbaka.

Så kom då den 12 augusti 1944. Vid bryggan på Lilla ön låg tremastade skonaren Johan och budet kom till alla rågöbor, att alla som så önskade fick följa med till Sverige. För folket blev det ett både glatt och vemodigt avskedstagande av detta hem och denna hembygd, som varit vårt och våra fäders hem i flera hundra år.

När då alla kommit ombord, så lämnade Johan Lilla Rågön och for över till hamnen i Rågervik, där ännu endel material och folk togs ombord, för att sedan lägga sig för ankar utanför inloppet under natten. Ombord fanns nu inte endast rågöbor, utan även folk från närliggande orter, Korkis och Vippal. Det fanns sammanlagt omkr. 600 personer ombord. På morgonen 14 augusti lättades ankaret på motorfartyget Johan och färden började västerut, dit varifrån en gång för länge sedan våra förfäder kommit.

Den 16 augusti lade Johan till vid kajen på Lidingö.

Detta var slutet på en flerhundraårig svensk bosättning på Estlands kuster och öar. Det är omöjligt att med ord beskriva folkets känslor inför det som skedde då.

Så bör vi också nämna och komma ihåg de män ibland oss, som ledde vårt kommunala och kyrkliga liv

Ett minne blott...

Nu är våren här och väcker tanken till egna,
som är spridda när och fjärran.
En trevlig sommar till alla Kustbons läsare!
Det är första gången jag skriver till Kustbon en
liten vers.

Ett minne blott...

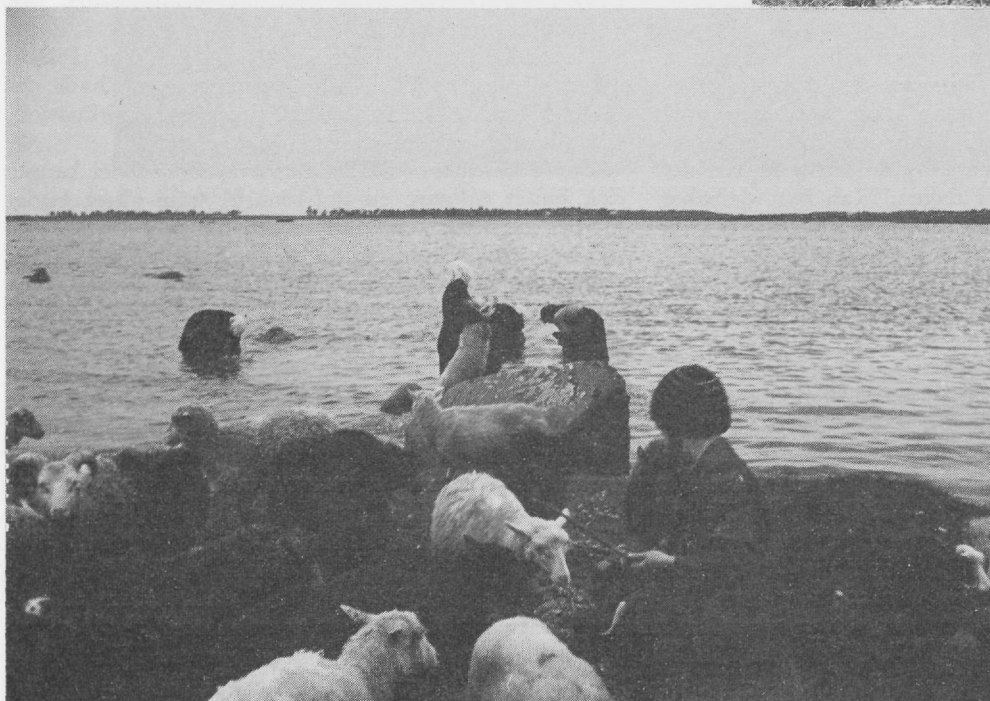
Fjärilen som flyger från blomma till blomma så lätt
den ger mig minnen, som leder till hemlandets slätt,
till barndomens stunder,
hoppet som lekte och vinden som smekte,
lärkan slog sin drill över åker och ängar,
över sädesfälten.

Jag tror mitt öga fuktat över minnen,
som daggen i tidiga morgonstunden.

Ett minne blott.

Elvine Luther

(En av de 110 rågöbor, som flyttade över 1940)

Bilder från
Rågöarna.
Per Söderbäck
1930-talet.

de sista åren i vår hembygd, på våra öar, vårt Rågö.

Kommunalordförande, länsman var Erik Rosenborg, fiskare och postman från Lilla byn, Lilla Rågö.

Kommunalsekreterare, veldsskrivare var Erik Jürgens, Kommunhuset, Lilla Rågö.

Skollärare Johannes Pöhl, samtidigt även kantor i församlingens kyrka på Lilla ön, från Ersgården, Lilla Rågö.

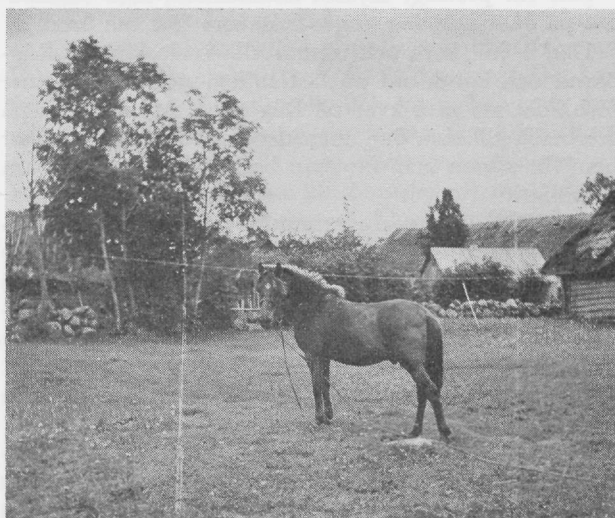
Församlingsföreståndare vid kapellet på Stora Rågö Anton Stahl, Olasgården, Stora Rågö.

Kyrkvårdar, förmyndare var på Stora ön: Anton Ihrman, Hindersgården Bisagjårdbyn, Västeräj (St. Rågö).

Lilla ön: August Espling, Poasgården, Lillaby, Åusteräj (Lilla Rågö).

Med församlingar menas Lutherska kyrkan.

Anton Stahl

Andreas Enggrön

Minnesbilder från sista tiden på Rågöarna, överflyttningen och de första åren i Sverige

Vid krigsutbrottet 1.9.1939 var ännu Estland ett fritt land, men i slutet av samma månad kom Ryssland med krav att Estland skulle upplåta flyg- samt flottbaser för ryska örlogsflottan och bland de områden, som ryssarna gjorde anspråk på var Rågöarna, Baltischport och dess omnejd. Underhandlingar fördes i Moskva och i första halvan av oktober kom de första trupperna in i landet. Snart nog kom det även rysk militär till Rågöarna, och då stod det snart klart för alla, att den bofasta befolkningen måste flytta undan, fast det var inga krav på det i början.

Tiden gick och mer och mer rysk militär kom dit. Vintern 1940 var kall och isen blev stark nog att åka över mellan Baltischport och Rågöarna. Ryska militärbilar åkte i skytteltrafik med material till byggnader och till militära ändamål, men folket bodde kvar ännu, och än var det inga krav på att den bofasta befolkningen skulle flytta undan. Hur det nu var så kom det så småningom till kännedom, att det skulle bli evakuering, och många började flytta undan det som ej var nödvändigt för dagen. Man flyttade saker till bl.a. Korkis, Audevälja, Vippal, Rickul m.m. Man gjorde det under vintern, när det gick lättast att köra över isen med häst och släde.

I början av april kom budet om evakuering. Alla skulle ha lämnat Rågöarna senast 1 juli. Gårdarna taxerades och utbetalades senare, även flyttpengar utlovades vilka även utbetalades senare. Som isen ännu var tjock nog fraktades ganska mycket varor över till fastlandet till ovannämnda orter, en del till släktingar och andra hyrde in sina saker. Mycket såldes, kor, får och hästar såldes efterhand, endast 1—2 kor lämnades kvar på gårdarna och såldes senare till ryssarna.

Så småningom blev det vår och öppet vatten och undan för undan fraktades saker med båtar, men alla bodde ännu kvar, ingen visste riktigt var man skulle hamna, fast de flesta flyttade så småningom dit dit de tidigare flyttat sina saker.

Allt var plötsligt mycket annorlunda, inga vårarbeten på åker och äng, inget fiske som förr om åren.

Den 1 juli kom och nästan alla hade lämnat Rågöarna och bodde nu på fastlandet, men det var inte förbjudet att vara kvar på Rågöarna. Många kom på återbesök till sina öar, men det var inte längre något hem för någon och där man bodde nu var man bara tillfälligt.

Det kom igång underhandlingar angående överflyttning till Sverige, men det dröjde och ingen visste hur det skulle bli. Till slut kom det så långt att de som ville över skulle lämna in sina pass; det var frivilligt, och 110 av c:a 350 rågöbor lämnade in sina pass. Många ville kanske se vad de första fick föra ut med sig, och så blev det inte av för dem att lämna in sina pass — men senare mottogs inga pass.

Estland blev helt ockuperat och införlivat med Sovjetunionen, och då skulle alla underhandlingar föras i Moskva och allt lät vänta på sig, ingen visste hur det

skulle bli. Ibland kom det rykten, att de som hade lämnat in passen skulle få fara snart med Estonia, men det blev inget av.

Sommaren flöt sakta iväg och alla väntade på överfärd. Ofta gjordes besök till Rågöarna, det var inte förbjudet ännu. De flesta hade även sått råg hösten före avflyttningen och där stod den och växte; de som önskade fick gå tillbaka och bärga den, och i augusti kom nästaa alla rågöbor tillbaka igen för att skära rågen, och alla träffades igen och var där några veckor. Men allt var nu förändrat och snart var alla därifrån igen.

Hösten närmade sig och man gick och väntade på besked om överflyttning, men inget blev klart, fast hoppet fanns kvar.

Första hälften av oktober 1940 var förbi. Ibland gjordes något besök på Lilla Rågö, men nu hade det blivit strängare och fordrades "proposk", legitimation, och allt mer var förändrat för varje gång.

Den 16 oktober kl 2.30, Moskva-tid (en del kanske fick budet tidigare en del senare) kom alltså budet att det var klart för Sverigeresan för de 110 rågöborna och grejor som skulle med skulle ut till landsvägen; bil skulle komma och hämta.

Som jag nämnde förr var ju folket spridda, en stor del i Rickul, en del i Vippal och Korkis m.m. Så småningom kom en rysk militärbil och hämtade oss, sen for de till en annan familj på ett annat ställe och så småningom efter ett par timmar voro c:a 10—12 ryska militärbilar samlade från olika håll i Rickul vid åbron. När de var förvissade om att alla som bodde i Rickul var med, så bar det iväg mot Vippal, där även ett 10-tal bilar var samlade; därifrån gick färden till Kyrkbyn i Kors, där samlades alla 25 bilarna. Ett par familjer hade lejt estniska bilar. Nu bar det iväg till Reval med hela karavanen och framför och bakom körde en personbil med ryska officerare. Många kanske undrade om det verkligen skulle bli Sverige-färd, men hoppet fanns ju och när det till slut bar iväg ner mot Revals hamn och tullhuset, visste alla att man var på rätt väg.

Där låg Estonia förtöjd vid kajen och väntade; hörde sen från Estonias kapten att han fick vänta över ett dygn på oss, de skulle ha gjort turen förut, men de fick vänta.

Nu kom tullningen av alla grejor. Det mesta gick igenom, men en och annan fick lämna ifrån sig osydd tyger, garn och dylikt. Samtidigt frågades hur mycket pengar var och en hade med sig och det blev uppskrivet. När allt var tullat, allt ombordlastat och alla var ombord och fått sina hytter och kojplatser anvisade, kom tullen och några ryska officerare ombord. Då skulle alla lämna ifrån sig sina pengar och pass. Det tog ganska lång tid med allt detta; många hade med sig pengar som de fick för gårdarna som jag förut nämnde, alla fick kvitton på alla pengar, men ingen har fått något tillbaka. Dessa kvitton var nog ganska

På Skeppsbron 17 okt. 1940. T v förf:s far Alexander Enggrön; t h Per Söderbäck.

värdelösa. Endast 70 estn. kr. pr person fick man ta med sig, dels till resan 35 kr och dels till mat och dryck.

När allt detta var klart, alla hade ätit och gått till sina kojplatser och de flesta sov, då var det dags för avfärd för Estonia. Vi voro några stycken på däck och tittade på när Estonia gjorde loss och lämnade kajen; klockan var då 1.45 den 17 oktober eller 11.45 den 16 oktober enligt svensk tid.

Estonia gled sakta ut från hamnen, och så var det inte mycket mer att se i mörka natten; alla gick ner och lade sig, man hade sett allt ifrån Estland.

På morgonen när det ännu var ganska skumt, var någon på däck och såg en fyr blinka; det var Odenholms fyr, och det var det sista vi såg ifrån Estland.

Det bar vidare mot Sverige. Det var ganska lugnt, bara lätt SSV bris, men ganska disigt och dyning fanns i sjön; även om det inte rullade mycket, så var det ändå så pass, att många kände av sjösjukan. Så gick tiden ombord, man åt och drack, pratade med varann, var upp på däck, men där såg man bara vatten och blygrå himmel. Så småningom kom skymningen och innan det var riktigt mörkt, fick man syn på de första svenska skären, "Svenska stenarna" och så småningom började en och annan fyr att synas och Estonia kom inomskärs och lotsen kom ombord; men det tog ytterligare många timmar innan vi var framme vid Skeppsbron. Kl. 23.22 lade Estonia till och tullen kom ombord och ordnade med identitetskort. Så fick man börja gå iland och snart nog var alla på kajen, och många var och mötte trots den sena timmen, bl.a. rektor Söderbäck som hälsade alla välkomna även på rågösvenska, vilket även stod i tidningen DN 18/10. Han sa bl.a. "Mycket av det som

ni här får se och göra kommer att vara ovan för er" osv. Nu först långt efteråt kommer man att tänka på vad han sa då.

Alla fick gå igenom tullen och det gick ganska fort, för det var endast handväskor och kappsäckar de flesta hade med sig, det andra bagaget blev kvar ombord till nästa dag.

När alla gått igenom tullen stod där väntande bussar, vilka samtliga körde till förläggningen på Sabbatsberg. Där var allting ordnat, borden stod färdigdukade med smörgåsar och dessa smakade gott. Rum stod klara med bäddade sängar. De flesta familjer hade fått ett eget rum, men en del rum var också enbart för damer eller enbart för herrar. Och nog var det skönt att få gå och lägga sig, det var nog de flesta ense om.

Snart var det morgon och då kom morgontidningen, och där fick man läsa om allt som hänt från ankomsten till Skeppsbron och till Sabbatsberg. Det kom fotografer och tidningsfolk och man kan nog inte nämna hur många gånger det blixtrade till från fotografernas kameror. På e.m. fick man gå ner till Skeppsbron för att se om allt bagaget var med; då var det lossat och stod i tullhuset. Därifrån flyttades det senare till annan lokal och fick stå där så länge tills man flyttade från förläggningen.

Så gick dagarna och många ställen besöktes. Första söndagen, den 20.11. var alla som kunde i Ulrika Eleonora kyrka och efteråt var det kyrkkaffe. Söndagen efter voro många i Storkyrkan och efter högmässan fick man besöka slottet m.m.; även stadshuset och nationalmuseet blev besökta vid olika tillfällen och många privatfamiljer bjöd hem, så man fick se ganska mycket.

Men det var inte bara att besöka olika ställen utan det gällde att alla så snart som möjligt skulle få anställning och bli utplacerade.

Kommitten för Rågösvenskarna ordnade och ville att alla snart skulle komma in i svenska förhållanden. Alla blev utfrågade vad de önskade, men allt kunde inte ordnas på en gång. Många önskade lite jordbruk med fiskemöjligheter o.d., men först blev det alltså att man skulle ta anställning. Efter 14 dagar på förläggningen började de flesta placeras ut. De flesta kom ut på herrgårdar och bondgårdar, endel även som skogsarbetare och fiskare, efter 6—8 veckor var de flesta utplacerade.

Förläggningen på Sabbatsberg blev ej långvarig, redan 4—5 dagar efter ankomsten kom arbetare och började fälla träd, och grävskopor kom och började gräva runt huset, det skulle nämligen rivas. Efter 14 dagar flyttade alla bort, mindre familjer till Barnasylan på Åsögatan och större familjer till Tranebergsgården, så man blev skilda åt. Folk placerades ut, och efter ett par månader var det inte så många kvar.

När vintern kom bodde alla i sina nya hem, ganska skilda åt, alla dock inom Stockholms, Sörmlands, Västmanlands eller Östergötlands län, och alla hade allas adresser och det brevväxlades nog ganska flitigt och alltid var det roligt att få veta hur var och en hade det.

Vintern gick och våren kom. Då hade Kommitén för Rågösvenskarna köpt in några smågårdar och fastigheter på Björkö och Gräsö, och efter ca ½ års anställning kom de första ut till dessa ställen som lågo så till, att man hade möjligheter till fiske. Man började fiska på egen hand. Man fick till en början arrendera ställena och det gick bra med fisket. Priset på fisken var bra och tillgången på torsk och strömming var god, så det gick någorlunda att leva enbart på fiske, och fler och fler kom ut till skärgården och började fiska. Många hyrde lägenheter, endel gjorde köpekontrakt på ställena som i början arrenderades. År 1943 hade nästan alla flyttat ut till skärgården och det gick ganska så bra med fisket, eftersom priset var ganska högt under krigsåren. Men med höga priser blev det också många fiskare, många skärgårdsbor som hade möjlighet skaffade sig redskap. Tillgången på torsk och strömming blev stor, och våren 1944 sjönk priserna så lågt att det knappt lönade sig att fiska; men det gick åter bättre när tillgången blev mindre, och så har det varit opp och ner både med tillgång på fisk och med priser.

Åren 1943 och 1944 kom de flesta estlandssvenskar över till Sverige. Många av rågöborna som kom då försökte även få bosätta sig på Björkö, Vätö eller Väddö m.m. Endel höll sig kvar, men en stor del tog andra arbeten, flyttade in till städer och där det fanns arbeten. Fiske var inte så lönsamt längre, bara som binäring, och som det bara är några få som än bor kvar och kan fiska, finns ingen möjlighet att få bort fisken till stan; frakterna är för dyra, och det lönar sig inte att ha några bilar igång, det blir endast att sälja till privatpersoner och sommargäster.

För det mesta har det gått bra här i landet, motgångar kan ju förekomma för var och en, men finns det arbete och vill man arbeta, så går det nog så bra.

Andreas Enggrön, L. Rågö

Vårt första hem i Sverige

Efter en tids vistelse på förläggningen i Sabbatsberg i Stockholm anmälde vi oss till arbetsförmedlingen, som var inrymd i samma byggnad, för att få arbete fortast möjligt. Vår önskan var att komma ut på landet, eftersom vi hela vårt liv varit jordbrukare.

Samtidigt hade en herre vid namn kapten Block lämnat in ansökan om att få tre familjer till sina tre nyligen inköpta gårdar. Gårdarna var köpta för att planteras skog på både åkrar och ängar, och även husen skulle rivas, men nu gick inte lantbruksnämnden med på att jordbruken skulle läggas ned, eftersom det var krig och ont om mat. Kapten Block var tvungen att låta bruka jorden. Det var två gårdar till som var hans; på en var det redan en arrendator och på den andra fick den gamla bonden bo kvar till sin död.

Till oss nämndes inte ett ord om att gården skulle läggas ned när tillstånd gavs därtill. Vi skulle få bo där hela livet om vi så önskade, sades det.

Vi skulle ha två kor och häst samt grisar och höns efter eget tycke, och sedan skulle vi arbeta i skogen så mycket som möjligt. Till en häst och två kor skulle vi låna pengar på en bank, och han gick i borgen för dem. Arrendet var så billigt som 5 kr. pr år. Det lät alltför bra. Till resan skulle han lägga ut.

Så kom det sig, att vi tog tåget en vacker solig majdag och åkte till Gränna socken i Småland. Vi steg av tåget i Tranås där bil skulle möta, men ingen bil syntes till; vi väntade och väntade, men ingenting hände. Till sist gick jag in på stationen för att ringa och höra efter hur det förhöll sig, men jag hade ju inget telefonnummer och ingen adress, jag visste bara namnet på gårdsägaren och att han inte bodde där dit vi skulle flytta, utan många mil därifrån.

Jag talade med stationsföreståndaren, och eftersom det var ett ovanligt namn hittade vi det till sist i telefonkatalogen. Jag ringde och blev utskälld av ett fruntimmer. Vi var väntade med ett tidigare tåg, fick jag höra. Bilen hade varit och mött oss, men ingen kom och därför detta dåliga humör.

Så blev vi tillsagda att ta taxi och åka till ett samhälle, och där skulle en annan taxi möta och föra oss vidare till vårt nya hem. Bilen kunde inte föra oss längre än till granngården, det fanns inte så bra väg mellan dessa gårdar, så vi fortsatte till fots den sista sträckan över en kilometer. Bära hade vi inte så mycket, för godset hade inte kommit med samma tåg som vi själva.

I granngården fick vi tag på en ung man, som visade oss vägen ända hem. Det var smala skogsvägar kors och tvärs i den bergiga och steniga terrängen, och ett par obebodda gårdar gick vi förbi, där trädgårdarna var igenväxta.

Så var vi då äntligen där vi skulle bosätta oss. Det var en liten stuga med kök och ett rum. Den såg lite förfallen ut, där hade ju ingen bott på tre år utom

skogshuggare på vintern, så det var ganska tillstökta både ute och inne.

Det var glest bebyggt — 1 km eller så mellan gårdarna och skog och buskar skymde sikten. Vi var för trötta för att börja söka bränsle för att tända i spisen, vi åt upp maten vi hade med oss och lade oss. De nödvändigaste möblerna hade husbonden varit dit med några dagar före vår ankomst, även ett matpaket var där. Där fanns potatis, saltströmming, fiskbullar och knäckebröd; även ett paket tobak och en pipa var med.

Tidigt på morgonen var vi på benen. Min make sökte bränsle och tände i spisen, och jag hittade en stekpanna i grytskåpet samt en kaffekokare, som blivit kvar efter skogsarbetarna. Stekpannan var lite rostig, den gned jag med sand tills den var ren. I den kokade jag potatisen och fisken. Barnen kom in med lingonris; jag rev av bladen och kokade te. Ett par knivar hade jag med hemifrån.

Vi var alla uppslupna och glada och tog det hela som en lek. När jag i skrivande stund tänker tillbaka, så har inget mål mat smakat så bra varken förr eller senare, och detta kommer jag att minnas så länge jag lever.

Så var det att bekanta sig med omgivningen. Jag sprang ikapp med barnen upp på alla stora stenar och bergknallar för att se på utsikten och om möjligt se var närmaste granngård var. Vi behövde ju köpa mjölk.

På kvällen begav jag mig till en granngård. Jag hade ingen hink men en vattenkanna, som det gick två liter i och den tog jag med mig — och gick direkt till ladugården; de hade åtta kor. Bonden var inte så värst villig att sälja mjölk, smöret skulle ju säljas till mejeriet osv., men jag bad endast att få köpa två liter varannan dag, och till sist gick han ju med på det. Man var ju lite försiktig med nykomlingarna från ett annat land, och samtidigt var alla nyfikna på oss. Däruppe i skogsbygden hade man knappt sett en utlänning eller flykting.

Ungefär en vecka senare kom en annan familj också dit, de var även från svenskbygden i Estland, och bosatte sig i granngården. De hade samma avtal som vi och samma möjligheter till arbete. Åkerjorden var så stenig mellan bergknallarna, och gårderna slingrade sig hit och dit mellan berg och stenrosen, så det var omöjligt att använda maskiner av något slag. Vi skulle ju heller inte bruka jorden utan den skulle planteras skog på, endast ett litet potatisland skulle vi ha.

En vacker dag kom plötsligt ett par grannar med hästar och redskap och sättpotatis. ”Idag skall vi sätta potatis här,” sa de. Vi blev så förvånade, att vi inte kom oss något för. Även på den andra gården skulle det sättas potatis idag. Alla som kunde arbeta hjälpte till, och snart var potatisen i jorden för bägge familjerna från Estlands svenskbygd. Två dagar senare kom en annan granne ledande två kor som vi skulle ha, den ena köpte vi och den andra skulle vara som sällskap, eftersom den nästan höll på att sina. En liten gris köpte vi av samma bonde, och några höns bytte jag till mig för sockerkuponger. På så sätt fick vi både smör, mjölk och ägg. Matpotatis kom en annan bonde med en dag. Nej, ni behöver inte köpa dem, men om ni har tid, så kan ni hjälpa oss med arbete någon gång, sade han. Det lät ju bra.

Några andra kom med matpaket de första veckorna. Alla i trakten hade fått en sådan lust att hjälpa nykomlingarna till rätta, och det var glädjande att tänka sig, att man var välkommen och att någon brydde sig om en; man kunde helt enkelt inte annat än vara glad och tacksam. Det var som att återvända från en hemskt lång resa; ja, egentligen var det ingenting annat än en lång resa heller, våra förfäder hade ju börjat den resan med att resa ifrån Sverige och bosätta sig på öar och kuster i Estland, och nu efter några hundra års bortavaro skulle vi vända tillbaka till vårt fädernesland. Det var ju bara en lång, lång bortavaro, en resa genom seklerna.

Framför uterummet 1970.

Olga Elfvengren på besök hos Elfride Roosman.

Det var arbetsamt och fattigt de första åren i det steniga Småland, men det var som att vakna upp från en ond dröm, när man jämförde med dessa förhållanden man kom ifrån, där krig och elände rådde.

Efter två år i den lilla stugan fick vi flytta över till granngården, som samma ägare köpte. Där var det ett stort boningshus, nästan nytt och en stor ladugård. Där hade vi fyra kor och en häst. Så fort vi hade flyttat, revs husen på den förra gården, och vi hjälpte till att plantera granskog på det, som hade varit åkrar och ängar och där ladugården och boningshuset hade stått. Det var ingen vacker syn precis.

Efter fem år köpte vi egen gård i Västergötland där vi ännu bor. Största delen av jorden brukar vi än, fast kreaturslöst. Vårt dagliga bröd skördar vi inte på egen åker, utan brödet kommer på bordet genom fabriksarbete.

Vi i vår familj har varit nöjda och belåtna med överflyttningen. Vi strävade inte efter guld och gröna skogar utan efter dagligt bröd, därför är ingen besviken; vi har det vi behöver och mera därtill.

Elfride Roosman.
Gatosgården,
St. Rågö.
(Överflyttad 1943)

HUR HAR RÅGÖBORNA FUNNIT SIG TILLRÄTTA

I DET GAMLA FÄDERNESLANDET

*Semesterhemmet i Djursvik.
Flyktningförläggning 1944.*

Anton Stahl börjar med att citera ett referat ur Kalmar-tidningen "Barometern" för den 14:e dec. 1944.

Flyktningförläggningen i Djursvik

De som var med och tog emot de första estlandssvenskarna som anlände till Djursvik kunde knappast undgå att gripas av medkänsla med dessa människor av vår stam, vilka måste fly undan den framvältrande krigsvågen. Det var en kväll under senare delen av september, som den första kontingenten flyktingar mottogs å lägret i Djursvik, där genom inkvarteringsnämndens och Rödakorsets föranstaltande var väl förberett för deras mottagande. Sedan dess har efterhand den ena kontingenten efter den andra kommit från centrallägret i Doverstorp, men det har varit smärre grupper än i början. Hittills har 61 flyktingar mottagits i Djursvik; av dessa vistas för närvarande 34 i lägret, av vilka 14 är barn. De övriga ha utplacerats i arbete, och i regel har därvid bostad kunnat anskaffas åt dem. På det hela taget har det gått bra att placera dem i arbete. För närvarande är fem av dem i arbete på Djursviks varv, men av dessa ha två måst bo kvar i förläggningen, enär det inte lyckats skaffa bostad åt dem.

Fr.o.m. den 1 nov. har "Kommittén för Estlands svenskar" övertagit förläggningen, som utgöres av Söderåkra dispenskolonis byggnad, även kallad Semesterhemmet, enär Röda Korset hyr den för detta ändamål.

Kommittén ifråga svarar sålunda för mat, logi, avlöning o.s.v.

Länsarbetsnämnden har hand om flyktingarnas placering i arbete, samt anskaffar utrustning och bohag till dem som fått arbete.

Förläggningsschef är lantbrukare Gustaf Gustafsson, som med verkligt intresse gripit sig an uppgiften att på bästa sätt styra och ordna för dem.

Förläggningens husmor är fru Tora Frycken, Nybro, som på ett mycket förtjänstfullt sätt förestår och sköter det stora hushållet.

Kvinnorna i förläggningen ha ständig sysselsättning med hemarbete, särskilt knyppling, i vilken svåra konst rågökvinnorna är suveräna. Avsättning för sina vackra spetsar ha de genom Kalmar hemslöjd. De sticka och sy också. De turas även vid att biträda med diskning och städning.

Några av barnen gå i småskola i Åd eller Söderåkra och de tyckas finna sig väl tillrätta bland sina nya kamrater och i den nya omgivningen. Förläggningsschefen har endast gott att säga om dem och lärarna likaså. Så långt tidningsreferatet från 1944.

Nu följer anteckningar av lägerchefen Gustafsson från den aktuella tiden.

Den 21 september anlände den första kontingenten och sedan kom de undan för undan, så att i medeltal vistades här 50 st., ibland fler ibland mindre, och sedan placerades de ut än här, än där och så kom nya i deras ställe. Flera av dem fick arbete på Djursviks varv, enär de var skickliga båtbyggare, ärliga och arbetsamma.

Bland dem som ännu bor kvar här och nu är välbeställda fastighetsägare är familjerna: Anton Grönlund, Anton Stahl, Johannes Lindkvist, Alexander Lindqvist, Julius Elfvengren.

Anton Stahl berättar vidare . . .

Jag har tagit med allt från den första vistelsen här i Djursvik; för oss rågöbor blev det ju vår första arbetsplats och vårt bestående hem och område, fast mycket har förändrats på de gångna 27 åren.

Varvet som var den första arbetsplatsen har upphört att vara till, träskutornas tid är förbi. Behovet av nybyggen och reparationer har upphört. Endast två av de tidigare nämnda fem männen fick vara med till uppnådd pensionsålder, de andra lade av, arbetade i jordbruk och med andra arbeten. Julius Elfvengren blev en mycket anlitad skomakare, även dessa yrkesmän ha nu blivit överflödiga i dagens köp- och slängsamhälle.

Nu har vi alla här hunnit bli folkpensionärer, och som ovan nämnts har vi kunnat skaffa oss egna hem, gamla fastigheter som ombyggt och moderniserats med alla bekvämligheter, rinnande vatten och allt

Anton Stahl framför sin stuga i Djursvik

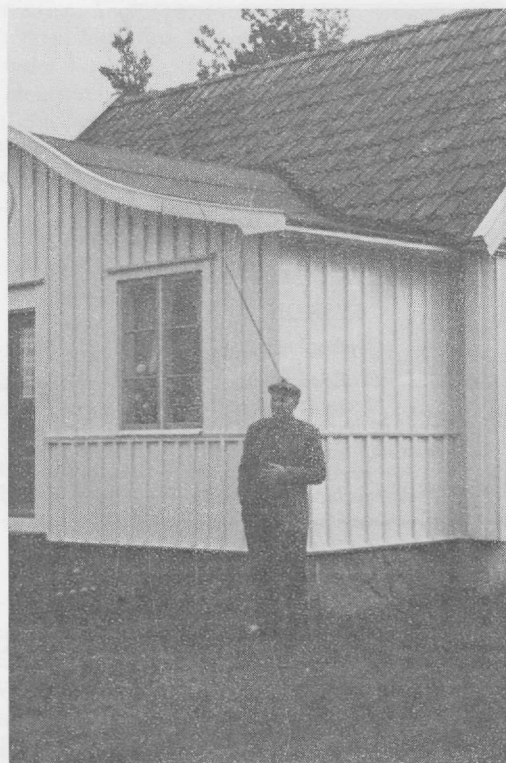
som därtill hör. Även båtar har alla skaffat sig, så att lite husbehovsfiske har kunnat bedrivas som tidsfördriv och omväxling.

Det beklagliga är ändå att ungdomarna inte kunde stanna och ha arbete och utkomst här i närheten, och så är inte landsbygden med sin sparsamma industri så tilltalande för unga människor.

För den lekamliga sidan är nog så bra ordnat; matbussen kör en gång i veckan här förbi, och är det något som fattas under mellantiden, så är det bara att ringa. Och är det så, att man kan och vill lufta på sig, så är det knappa 3 km till Söderåkra kyrkby. Där finns tre matvaru- och diverseaffärer, läkarmottagning, landstingets sjukhem, apotek och ålderdomshem.

Är det något vi inte kan få här i Söderåkra samhälle, så är det bara att fortsätta till Torsås; det ligger 5 km från Söderåkra, och där kan man få allt — nästan.

Anton Stahl
från Olasgården
Stora Rågö.
(Överflyttad 1944)

Rågöbornas överflyttning till Sverige och deras nuvarande bosättningsområden

Från mitten av 1930-talet t.o.m. 1944
överflyttade från Rågöarna till Sverige 324 rågöbor
Kvar i Estland blev 12 ”
som evakuerats från öarna och vid tiden för
överflyttningen bodde på olika håll i landet.
Kvar blev dessutom 3 ”
som tidigare lämnat ön.
Mobiliserades 16 ”
(varav 12 blev kvar på fältet)

S:a 355 personer

Av de 324 rågöborna som kom till Sverige finns idag
194 personer. Av dem är 57 personer bosatta i Stock-
holm med förorter, Lidingö, Solna, Sundbyberg och
Nacka.

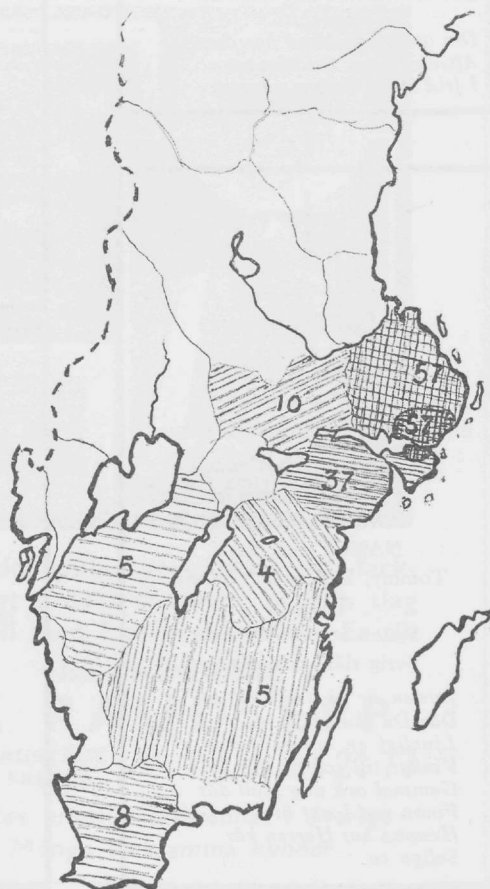
57 personer är bosatta i Uppland, därav hälften på
skärgårdsöarna.

- 37 är bosatta i Södermanland.
- 10 ” ” ” Västmanland.
- 5 ” ” ” Västergötland.
- 4 ” ” ” Östergötland.
- 15 ” ” ” Småland.
- 8 ” ” ” Skåne.
- 1 ” ” ” på okänd ort.

Kartan förtydligar bosättningen, som alltså är ut-
bredd över sydöstra delen av landet med tyngdpunk-
ten i Uppland och Södermanland.

Febr. 1973.

I. A—n.

Vår kära Syster

Olga Branten
* 13 April 1899

har i dag lämnat oss, övrig släkt
och vänner i sorg och saknad.

Hallstavik 7 Mars 1974

SYSKON

Syskonbarn

*Så skönt att i ålderns och
levnadens höst
Få lägga sitt huvud till vila
Och sova den sömn som endast
ger tröst
När klockorna klämtat till vila*

Vår älskade faster

Martha Grönberg
f Brandt
* 26/8 1882 Nuckö

har i dag lämnat oss
i stor sorg och saknad.

Stockholm 6 mars 1974

SYSKONBARNEN

Släkt och vänner

*Din verksamma dag har nått
sitt slut
Din ordnande hand har domnat
Aftonen kom. Du kämpat ut
I frid Du stilla har somnat.*

Vår kära

Mari Brunberg
f Sandsten
* 17 april 1880
† 5 mars 1974

har lämnat oss. Sörjd och saknad.

Södertälje och Canada
den 5 mars 1974.

KARL SYLVI
NANCY och RAY

Tommy, Deborah, Victoria,
Rhonda

Syster och syskonbarn,
övrig släkt och vänner

*Jorden är ej det land
Där Du skall bo
Ljuvligt en annan strand
Vinkar till ro.
Gammal och ung skall där
Finna vad lovat är
Hemma hos Herren kär
Saliga ro.*

Döda

Johannes Adelman, född den 13 sept. 1903 på Nuckö, avled
den 23 april 1974 i Norrköping.

Alexander Hamberg, född den 21 sept. 1894 i Rickul, avled
den 27 mars 1973 i Eskilstuna.

Maria Hamberg, född den 1 juni 1889 i Rickul, avled den
21 jan. 1973 i Uppsala.

Armilde Irene Hannus, född Sedman den 29 aug. 1911 på
Nuckö, avled den 22 april 1974 i Sollentuna.

Johannes Hannus, född den 11 sept. 1907 på Nuckö, avled
den 7 april 1974 i Sollentuna.

Vår kära Mor
Farmor och Mormor

Lovisa Brandt
f Granberg
* 13/9 1894

Klippan den 18 februari 1974

BARNEN

BARNBARNEN

*Lugnt och stilla har Du levat,
Lugnt och stilla gick Du bort*

Vår kära mor, svärmor och
mormor

Olga Luks
* 24/5 1910
† 19/5 1974

I kärleksfullt minne bevarad av
oss, syskon, övrig släkt och vänner.

Norrköping den 19/5 1974

KLARA och NILS
NILS
ALLAN och PIRKKO
Barnbarnen

Vila i frid.

Min älskade Make
Vår käre Far
Morfar och Farfar

Johan Pålberg
* 7 juni 1884
† 28 april 1974

har lämnat oss släkt och vänner
i djup sorg och saknad.

PAULINA

OLIVIA och ERIK
OSVALD och VIVI
Barnbarn, barnbarnsbarn

*Ren Kanaans kust jag ser
och skyndar glad
till Lammets stad,
där vi aldrig skiljas mer.*

Min käre Make
Vår käre Pappa
Morfar och Farfar

Johan Beckman
född 11/2 1892

har lämnat oss, broder, övrig släkt
och vänner
i stor sorg och saknad.

Lidingö den 23/3 1974

MARIA

EDVIN och VIVAN
EMIL och BIRGIT
ELISABET och BO
AXEL och TULLIKKI
ALGOT ESTER
SIGRID och LEON

*Vi ville så innerligt behålla
Dig kvar,
Men Ditt livsverk på jorden
nu fullbordat var.*

Vår kära Mor,
Farmor och Mormor

Agneta Ahlquist
* 20/3 1884
† 9/3 1974

Djupt sörjd och saknad av oss,
barnbarnsbarn, syskon,
övrig släkt och vänner.

Visby den 12 mars 1974.

BARNEN

Barnbarnen

*Hav tack för allt vad Du
oss skänkte
Och vad för oss Du varit har
Minst på Dig själv Du städse
tänkte
Men om vårt väl Du omsorg bar
Om än så tung vår sorg vi finne
Vi tacka Gud för lycklig tid
som gått
Och för det ljusa vackra minne
Som vi av Dig vår Moder fått
Begravningen ägde rum i Alla hel-
gons kyrka, Visby.*

Oskar Tammesaar, född den 9 nov. 1904 på Nuckö, avled den 18 april 1973 i Eskilstuna.
 Lars Westerberg, född den 20 aug. 1899 på Ormsö, avled den 2 april 1974 i Stockholm.
 Gunnar Timmerman, född den 15 dec. 1926 på Nuckö, avled den 11 maj 1974 på Lidingö.
 Alexander Brus, född den 10 okt. 1888 på Nuckö, avled den 13 april 1974 i Borås.

Bemärkelsedagar

(t.o.m. oktober)

90 år

Anna Hermine Fabian, född Korvet den 7 juli 1884, Reval
 Lars Bäckman, född den 15 juli 1884, Ormsö
 Pauline Vinter, född Nurkberg den 19 juli 1884, Korkis

85 år

Rickard Martinsson, född den 19 aug. 1889, Reval
 Maria Elisabeth Nakus, född Kühn den 21 aug. 1889, Nargö
 Julie Vesterblom, född Johansson den 24 aug. 1889, Nuckö
 Agneta Öman, född Ahlblom den 8 sept. 1889, Ormsö
 Johannes Herman Andersson, född den 10 sept. 1889, Reval
 Katarina Sjöström, född Gärdström den 17 sept. 1889, Ormsö
 Lovisa Blomberg, född Hamberg den 25 sept. 1889, Rickul
 Hans Murman, född den 2 okt. 1889, Ormsö
 Ida Sofia Schneider, född Bro den 13 okt. 1889, Reval
 Roman Tammik, född den 27 okt. 1889, Nargö

80 år

Anders Enkel, född den 19 juli 1894, Ormsö
 Julius Edvard Eknes, född den 2 aug. 1894, Vippal
 Agneta Anderssin, född den 8 aug. 1894, Ormsö
 Matilda Ribon, född den 17 aug. 1894, Nuckö
 Maria Hammholm, född Rönnberg den 31 aug. 1894, Ormsö
 Lovisa Österman, född Stahl den 1 sept. 1894, Rickul
 Maria Appelblom, född Timmerman den 7 sept. 1894, Nuckö
 Elisabeth Palmkron, född Taman den 9 sept. 1894, Padise
 William Wirén, född den 11 sept. 1894, Reval
 Leo Blees, född den 16 sept. 1894, Nuckö
 Maria Bedman, född Klingberg den 29 sept. 1894, Rickul
 Nadja Suurvee, född Wassiljev den 29 sept. 1894, Reval
 Brita Maasik, född Lundgren den 10 okt. 1894, Reval
 Hans Lilja, född den 16 okt. 1894, Ormsö
 Larissa Martinsson, född Aleksinski den 23 okt. 1894, Reval
 Agneta Sandell, född Carlström den 31 okt. 1894, Ormsö

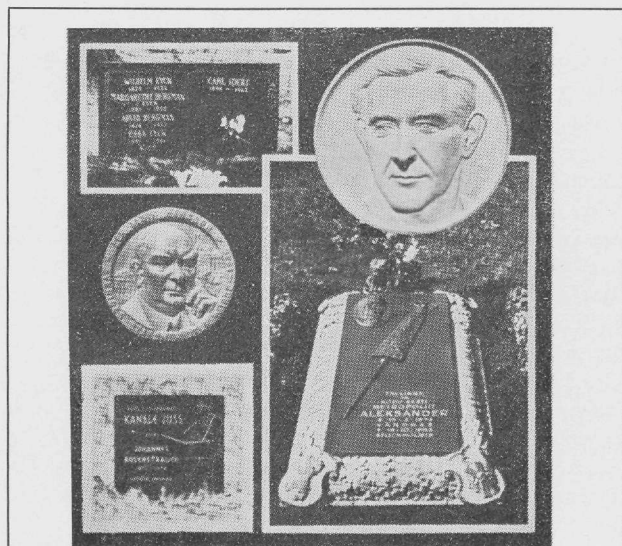
75 år

Julia Rosalie Stenberg, född den 5 juli 1899, Rickul
 Johan Sjöman, född den 18 juli 1899, Ormsö
 Aline Greis, född Brus den 26 juli 1899, Odinsholm
 Mathilda Schönberg, född Stahl den 11 aug. 1899, Rickul
 Jacob Nordgren, född den 14 aug. 1899, Runö
 Sofia Treiberg, född den 15 aug. 1899, Rickul
 Katarina Aspelin, född Notman den 16 aug. 1899, Ormsö
 Rudolf Jöesaar, född den 18 aug. 1899, Nargö
 Alfred Sydman, född den 20 aug. 1899, Rågöarna
 August Besterman, född den 23 aug. 1899, Rickul
 Herman Borrman, född den 22 aug. 1899, Rickul
 Elisabeth Elfvengren, född den 26 aug. 1899, Rågöarna

Gertrud Lindström, född Appelblom den 26 aug. 1899, Ormsö
 Johannes Sedman, född den 28 aug. 1899, Nuckö
 Bruno Alexander Linneberg, född den 14 sept. 1899, Reval
 Maria Benholm, född Förberg den 15 sept. 1899, Ormsö
 Ludmilla Alkvist, född den 23 sept. 1899, Hapsal
 Ferdinand Kungla, född den 18 sept. 1899, Vippal
 Alexander Kask, född den 25 sept. 1899, Ormsö
 Sofia Schönberg, född Lagman den 26 sept. 1899, Rickul
 Johannes Koinberg, född den 28 sept. 1899, Nuckö
 Elisabeth Saar, född Juhkental den 1 okt. 1899, Hapsal
 Linda Susanna Berggren, född Kanketer den 4 okt. 1899, Reval
 Elfrida Ekman, född Thomsson den 14 okt. 1899, Rickul
 Agneta Vidgren, född Engdahl, den 14 okt. 1899, Ormsö
 Elise Leontine Joanurm, född Luther den 17 okt. 1899, Nargö
 Anton Brunberg, född den 19 okt. 1899, Rickul
 Bertil Wood, född den 21 okt. 1899, Hapsal
 Axel Bergman, född den 30 okt. 1899, Nuckö

70 år

Pauline Schönberg, född Schönberg den 6 juli 1904, Rickul
 Maria Nyholm, född Fällman den 7 juli 1904, Ormsö
 Alexander Viksten, född den 8 juli 1904, Nuckö
 Robert Vesterblom, född den 9 juli 1904, Nuckö
 Erik Stahl, född den 10 juli 1904, Rickul
 Rosette Sydman, född Grönlund den 11 juli 1904, Rågöarna
 Amalie Engbusk, född Eikelman den 16 juli 1904, Nuckö
 Martha Romanov, född Simonsson den 20 juli 1904, Nuckö
 Johannes Kalda, född den 22 juli 1904, Reval
 Mathias Branten, född den 24 juli 1904, Rickul
 Hans Alberg, född den 6 aug. 1904, Ormsö

När det gäller gravvårdar och fackmässigt gravvårdsarbete av alla slag kan Ni med förtroende vända Er till

BILDHUGGARE

H. RAUDSEPP

MÄNDAGSVÄGEN 44 Tel. 08/9421 77
 FARSTA

20 års bransch erfarenhet i Sverige
 Många tacksamma kunder

Jakob Strömkvist, född den 7 aug. 1904, Rickul
 Magdalena Ullisgård, född Isaks den 19 aug. 1904, Runö
 Katarina Asplund, född Liljeros den 24 aug. 1904, Ormsö
 Johan Selin, född den 2 sept. 1904, Ormsö
 Marta Helena Palundi, född Westerbusch den 4 sept. 1904,
 Tapa

Berta Maria Rosen, född den 5 sept. 1904, Nargö
 Ida Johanna Simonsson, född den 8 sept. 1904, Nömme
 Herman Magnusson, född den 9 sept. 1904, Rickul
 Helmut Rahu, född den 18 sept. 1904, Reval
 Anton Österman, född den 19 sept. 1904, Rickul
 Maria Asplund, född den 23 sept. 1904, Ormsö
 Anders Söderlund, född den 30 sept. 1904, Ormsö
 Rosine Amanda Kalmus, född Usland den 1 okt. 1904,
 Reval
 Olga Brus, född den 4 okt. 1904, Rickul
 Edvard Mathiesen, född den 7 okt. 1904, Nuckö
 Hans Bergström, född den 8 okt. 1904, Ormsö
 Ida Bergqvist, född Vesterbom den 11 okt. 1904, Rickul
 Voldemar Berg, född den 11 okt. 1904, Reval
 Hugo Berkman, född den 17 okt. 1904, Nuckö
 Elle Lagman, född Döring den 20 okt. 1904, Reval

60 år

Agneta Engström, född Friberg den 1 juli 1914, Ormsö
 Maria Lindström, född Häggblom den 1 juli 1914, Ormsö
 Katarina Karlsson, född R Emmelman den 4 juli 1914, Ormsö
 Hjalmar Thomsson, född den 21 juli 1914, Rickul
 Helga Tisman, född Tomberg den 24 juli 1914, Reval
 Irene Horst, född Jürgens den 30 juli 1914, Reval
 Johan Söderholm, född den 7 aug. 1914, Ormsö
 Olga Tennisberg, född Hamberg den 9 aug. 1914, Rickul
 Sven Nils Scheme, född den 12 aug. 1914, Reval
 Arvid Alun, född den 14 aug. 1914, Nuckö
 Selma Miralda Vesterbusch, född den 17 aug. 1914, Hapsal
 Alfred Bombas, född den 18 aug. 1914, Nuckö
 Selma Rander, född Koppelman den 18 aug. 1914, Vippal
 Armilde Renate Maria Marr, född den 24 aug. 1914, Nuckö
 Axel Hallman, född den 30 aug. 1914, Rickul
 Ilse Johanna Vohnja-Salin, född den 6 sept. 1914, Reval
 Elfrida Nilsson, född Strandsten den 8 sept. 1914, Rickul
 Bruno Gottfrid Freiman, född den 10 sept. 1914, Reval
 Alfred Matson, född den 11 sept. 1914, Hapsal
 Johannes Harald Greisman, född den 18 sept. 1914, Nuckö
 Eugenie Kesküll, född Elvelt den 18 sept. 1914, Reval
 Maria Pärle, född Appelblom den 20 sept. 1914, Ormsö
 Hjalmar Arnold Hallman, född den 22 sept. 1914, Rickul
 Dorotea Falk, född den 24 sept. 1914, Runö
 Jenny Wilhelmine Beipman, född Eints den 28 sept. 1914,
 Reval
 Hilda Vesterblom, född Albert den 2 okt. 1914, Nuckö
 Militsa Reial, född Fridolin den 8 okt. 1914, Reval
 Isak Dreijer, född den 10 okt. 1914, Runö
 Gunnar Erik Heyman, född den 12 okt. 1914, Rickul
 Olga Kübar, född Lindström den 13 okt. 1914, Vippal
 Katarina Bäckman, född den 20 okt. 1914, Ormsö
 Fredrik Österman, född den 20 okt. 1914, Runö
 Voldemar Luks, född den 23 okt. 1914, Rickul
 Sigismund Korton, född den 24 okt. 1914, Reval
 Magda Luise Engman, född Rüütel den 28 okt. 1914, Reval
 Maria Sarberg, född Bäck den 28 okt. 1914, Ormsö

50 år

Ester Astrid Luther, född Puhang den 2 juli 1924, Hapsal
 Vera Hübbe, född den 7 juli 1924, Reval
 Hilda Katarina Elsa Bergström, född Friberg den 8 juli 1924,
 Ormsö
 Valfrid Nyman, född den 16 juli 1924, Rågöarna
 Algot Heinrich Sedman, född den 23 juli 1924, Nuckö
 Elmar Sedman, född den 23 juli 1924, Nuckö
 Alide Elmere Lindgren, född den 25 juli 1924, Rågöarna
 Axel Ahlberg, född den 27 juli 1924, Ormsö
 Jakob Johannes Steffensson, född den 28 juli 1924, Runö
 Gottfrid Emanuel Falk, född den 29 juli 1924, Runö
 Ingvar Raimond Granback, född den 31 juli 1924, Rågöarna
 Olga Laning, född Sepp den 2 aug. 1924, Käina/Nuckö
 Arvid R Emmelman, född den 2 aug. 1924, Nuckö
 Armilde Zessi Mickelin, född Samberg den 6 aug. 1924,
 Korkis
 Ingrid Heldring, född den 7 aug. 1924, Rickul
 Fridolf Granberg, född den 13 aug. 1924, Nuckö
 Åke Matson, född den 15 aug. 1924, Reval
 Alvar Elfvingren, född den 16 aug. 1924, Rågöarna
 Alide Maria Brandt, född den 18 aug. 1924, Nuckö
 Hilda Olivia Grönstrand, född den 20 aug. 1924, Orro
 Alexander Zeisig, född den 21 aug. 1924, Nuckö
 Emil Lindström, född den 27 aug. 1924, Ormsö
 Johannes Gunnar Lindblom, född den 28 aug. 1924, Ormsö
 Axel Thomsson, född den 31 aug. 1924, Ormsö
 Silvia Hallman, född den 4 sept. 1924, Rickul
 Johan Hamberg, född den 5 sept. 1924, Ormsö
 Johann Constantin Kimberg, född den 5 sept. 1924, Hapsal/
 Riga
 Egil Hans Lindquist, född den 5 sept. 1924, Ormsö
 Ester Alida Lindvall, född Hörnsten den 5 sept. 1924, Ormsö
 Johannes Ingemar Storm, född den 10 sept. 1924, Ormsö
 Lembit Kesküll, född den 11 sept. 1924, Baltischport
 Gottfrid Erkas, född den 12 sept. 1924, Odinsholm
 Erik Einar Vesterberg, född den 12 sept. 1924, Rickul
 Axel Talberg, född den 23 sept. 1924, Rickul
 Elmar Algot Koinberg, född den 25 sept. 1924, Rickul
 Mina Magdalena Berenson, född Runestam den 26 sept. 1924,
 Runö
 Anders Alkvist, född den 27 sept. 1924, Ormsö
 Rafael Daniel Brun, född den 1 okt. 1924, Nuckö
 Ingrid Kindmark, född Heldring den 1 okt. 1924, Rickul
 Selma Johannesson, född Brunberg den 2 okt. 1924, Rickul
 Irene Sova Weinerhall, född Engman den 2 okt. 1924,
 Odinsholm
 Aril Olof Beckman, född den 5 okt. 1924, Ormsö
 Brita Cecilia Hallberg, född Schönberg den 6 okt. 1924,
 Nuckö/Reval
 Gotthard Gottfrid Seman, född den 18 okt. 1924, Nuckö
 Sylvia Andén, född Hallman den 21 okt. 1924, Rickul
 Johannes Lindström, född den 21 okt. 1924, Runö
 Elsa Nilsson, född Timmerman den 29 okt. 1924, Nuckö
 Silvia Kikas, född den 30 okt. 1924, Reval
 Endel Parsman, född den 30 okt. 1924, Reval
 Evald Strömkvist, född den 30 okt. 1924, Rickul